

**SOMUT OLMAYAN
KÜLTÜREL MİRASIN
MÜZELENMESİ
SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ**

*MUSEUMING
THE INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE
SYMPOSIUM PAPERS*

Gazi Üniversitesi THBMER Yayını

SANAL VE GÖSTERİMCİ MÜZECİLİK

Virtual and Presentational Museum Approaches

Nerin KÖSE

ABSTRACT

Television, the Internet, and similar technological developments are having an adverse effect on traditional culture. Tourism may be noted as an additional detrimental factor. Inner migration and globalization, products of industrialization, also have a negative effect on traditional culture. Unfortunately, the "Law for the Protection of Cultural and Natural Resources" is more concerned with concrete cultural products. For the preservation in museums of intangible cultural heritage, two methods may be proposed. These are virtual and presentational (live) methods of exhibition. The purpose of exhibition in museums is the preservation and passing on to future generations of intangible cultural heritage. For this to take place, public awareness, organizations connected to local authorities, educational institutions, the tourism sector, and universities must become involved with the issue.

Key words: Technological developments, traditional culture, virtual museum exhibitions, presentational museum exhibitions

Ziya Gökalp'in "milli, değişmez, hissi, töresel ve geleneksel" olarak tanımladığı ve bu özellikleriyle "medeniyet"ten ayırdığı kültür (Turan, ss:16-18) bir milletin maddi ve manevi ürün ve yönlerinin tümünü içine alır. Milli olması sebebiyle başka milletlerle paylaşamadığı gibi her milletin maddi ve ruhsal özelliklerine bağlı olarak farklılaşabilir de. Bir başka ifadeyle bir milletin kültürel yapısı, onun kültürünü meydana getiren unsurlarda gizlidir (Turan, ss:20-27).

UNESCO tarafından Dünya Mimari Miras Listesi'ne kabul edilen Anadolu topraklarıyla bizim ya da değil, diğer ülkelerde yaşayan Türklerin kültür mirası bugün büyük bir tehdit altındadır. Halkbilimi söz konusu olduğunda da benzer tehlikelerle karşılaşmaktayız. Çünkü Türk kimliğini oluşturan en önemli hususlardan biri olan gelenek-göreneklerimiz, inanç ve pratiklerimiz, yaşayış tarzımız, değer yargılarımız, beslenme-giyim kültürümüz, sözlü anlatılarımız sürekli ve hızlı bir değişme altındadır. Söz konusu değişimin sebeplerini ise şu şekilde değerlendirmek mümkündür:

1. Herşeyden önce yukarıda sözünü ettiğimiz değerlerimizi sahiplenme konusunda toplum olarak yeteri kadar bilinçli değiliz. Çünkü yeniliği, uygar olmayı başka milletler gibi giyinme, yaşama olarak kabul ediyoruz.

2. Televizyon, internet gazeteciliği, CD'ler, sinemalar, cep telefonları vb. teknolojik icatların geleneksel kültürümüz üzerindeki olumsuz etkisi ortadadır.

3. Bilindiği üzere turizm, global anlamda dünyanın en büyük ve hızla büyüyen sektörlerinden biridir. Birinci derecede de doğal, kültürel ve tarihi kaynaklara bağlı olarak varlığını sürdüren bu sektörde turist, gelişmiş ülkelerin değerlerinin taşıyıcısı durumundadır. Turizmin gelişmiş ülkelerden gelişmekte olanlara doğru gerçekleştiği düşünülecek olursa, geldikleri bölgelerin davranış kalıplarını, giyimlerini, âdetlerini hatta örgüt biçimlerini gittikleri yörelere taşıyacakları; bizim kültür yapımızı etkileyecekleri açıktır. Bir başka ifadeyle turizm, kültür tahribatımızı da beraberinde getirmektedir. Çünkü turizm, kültürel, siyasal ve çevresel yönleri de olan toplumsal ve sosyal bir hareketliliklerdir.

4. Değişen ve gelişen dünya içinde düşünce yapımız, kılık kıyafetimizle birlikte hayat tarzımız da değişmiş; özellikle büyük şehirlerde yaşamının sonucunda geleneksel yaşama, düşünme, davranma vb. değerlerimizin yanısıra gelenek ve göreneklerimizde, inanç ve pratiklerimizde, değer yargılarımızda bir çeşit kültür şoku ve erozyonu kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca turizm ülkemiz insanlarının zevk ve beğenilerini de değiştirmiş, suç işleme oranı, kumar tutkusu gibi konularda bir artma başgösterirken Türk aile yapısında da gözle görülür bir bozulma ortaya çıkmıştır.

5. Endüstrileşme sürecinde iş olanaklarının artması nedeniyle dışarıdan ve içeriden (kırsal kesimden büyük kentlere) bir göç başlamış; özellikle iç göç yaşayanların aile yapılarında ve iletişimlerinde bir bozulma meydana gelmiştir. Aslında bu bozulma yeni gelinen çevreye olan imrenmenin, özenmenin de göstergesidir. Temelinde göçenlerin yeni çevrelerine duydukları ayak uydurma düşüncesinin yattığı bu imrenme ve özenme çabalarının çok yönlü bir kültürel bozulmaya yol açacağı, başta gençler olmak üzere yeni ve batılı bir yaşam standardına ulaşabilmek amacıyla buna değer buldukları yerlerde iş kurmalarının veya çalışmalarının da söz konusu imrenme ve özenme duygusunu arttıracığı ortadadır.

6. Küreselleşme dediğimiz dünya barışını hedef alan ve ülkelerarası işbirliğini amaç edinen gelişme sonucunda da değer yargılarımızda, olaylara bakış açımızda, yaşam biçimimizde büyük bir değişim meydana gelmiş; büyük şirketlerdeki teknik, idare ve işletme gibi sahalarda yabancı uzmanların iş görmesi ise, bu değişimi hızlandırmıştır.

Yukarıda sadece birkaçını saydığımız kültür erozyonunu yaratan hususlar ve bu erozyonun görüntüleri, hala devam etmektedir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) "... kültür ve doğa değerlerinin korunması ve değerlendirilmesi, ağırlıklı konulardır" denilmesine, 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" nun çıkarılmasına ve ilgili Bakanlığa bağlı olarak İzmir, Denizli başta olmak üzere pek çok bölgede Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları kurulmasına rağmen söz konusu kanuna uyarak adı verilen kurullar daha çok taşınmaz kültür varlıklarını korumaya yönelik çalışmalara girmişler; halk bilimine yönelik maddi ve manevi kültür ürünleri özellikle son yıllarda ya müzeler-

de veya törenlerde, toplantılarda sergilenmiş ya sadece halkbilimciler ve ilgili kurumlar bu konuyla ilgilenmişler ya da özel ellerde korumaya alınmış veya bazı bölgelerde yöresel giyim-kuşam, efsaneler, halk oyunları bağlamında, ancak turizm amaçlı olarak yaşatılmaya devam edilmektedir. Bu yüzden alınması gereken pek çok önlem, yapılması gereken pek çok şey vardır ve kültür müzeciliği de bunlardan biridir.

Halkbilimin soyut ürünlerinin müzelenmesi konusunda yapılacakları, iki kısımda değerlendirmek mümkündür:

- 1.Sanal müzecilik
- 2.Gösterimci (canlı) müzecilik

1. SANAL MÜZECİLİK

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, yeni bir çağ yaratmıştır. Bilgi çağı olarak da değerlendireceğimiz bu ortamda geleneksel uygulamalar yetersiz kalmakta; teknolojik gelişmeler yeni yapılar, yeni yaklaşımlar yaratmaktadır. Özellikle Web, bütün kurumlar ve sahalar için kayıtsız kalınmaması gereken bir vizyonu sergilemektedir. Bu sayede milletlerin folklorik ürünlerini internet yoluyla öğrenmek daha kolaylaşacaktır. Üstelik bir bölgenin folkloru hakkında bilgi edinmek için insanların broşür, kitap, resim vb. edinmesine gerek kalmayacak; bu konuda zaman kaybetmeyecektir. Çünkü istenilen bilgi daha çabuk, daha renkli, daha doğru olarak parmaklarının ucundadır.

İnternet sadece diğer ülkeler için değil, kendi insanlarımız için de bir iletişim aracıdır. Yetmiş milyonu aşkın bir milletin her ferdinin, her bölgenin geleneksel özelliklerini bilmesi, mümkün değildir. O sebeple kurulacak bir folklor sitesi ile bir geleneğin veya inancın farklı bölgelerdeki, hatta aynı bölgenin ayrı yörelerindeki uygulanışı, söz konusu geleneğin ve uygulamanın adı ile uygulanış sebepleri hakkında daha detaylı ve doğru bilgi edinmek mümkün olabilecektir. Bu şekilde bölgeler arası kültür alışverişi ve kültür turizmi yapılacağı da, anlaşılacaktır.

Gelelim böyle bir sitenin nasıl hazırlanacağına ve nelere dikkat edilmesi gerektiğine... Bir bölgenin geleneksel hayatını siteye aktarırken;

- Bölgenin veya yörenin Türkiye coğrafyasındaki yerini gösteren bir harita,
- Bölgenin kısa bir tarihi,
- Bölgenin kültürel ve etnik yapısı,
- Bölgeyi tanıtıcı fotoğraflar, filmler, konuşmalar,

-Bölgenin folklorunu yansıtan uygulamalı görüntüler verilmeli ve bu görüntülerin doğal ortamından alınmasına dikkat edilmeli; verilen bilgilerin altına uygulamanın yöredeki adı, geçmişi (tarihi), uygulama sebebi, varsa o güne kadar bu konuda görülen değişimin yönleri ve sebepleri hakkında bilgi aktarılmalıdır. Ancak bu bilgi ve görüntülerin aktarıldığı tarihin esas alınması; ileride muhtemel değişimler için esneklik yaratılması şarttır.

Bu konuda söylenecek son şey, Web sitesinin hazırlanmasında doğru ve profesyonel bir ekiple yola çıkmanın ve belirtilen aşamaları yerine getirirken hedef kitleyi gözönünde bulundurmanın şart olduğudur.

2. GÖSTERİMCİ (Canlı) MÜZECİLİK

Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında ve sürdürülmesindeki ikinci yol ise gösterimci müzecilik olarak belirlenebilir. Bir geleneğin veya inancın aslına uygun olarak canlandırılması, en geçerli olanı da doğal ortamından alınması demek olan canlı müzecilik, Web sitesi için söylediklerimizin sergilenmesidir. 2004 yılında 8 Ocak'ında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğrencileriyle "Türk Dünyası'nda Mutfak Kültürü" konulu bir sergide gerçekleştirdiğimiz gösterimci müze örneği de, bu yöllü çalışmalarımızdan biri ve Türkiye'de halkbilimi amaçlı ilk çalışma idi. Bulgur yapımı, haşhaş çekimi ve dövülmesi, çiğ köfte, saç böreği, Arnavut böreği, limonata, tarçın çayı, mantı yapımının yanısıra kömürde Türk kahvesi ikramının yapıldığı, yufka açılıp makarna (erişte) kesildiği bu görsel şölen, tek konu üzerinde düzenlenmiş bir uygulama şeklindeydi.

Manevi kültür unsurlarımızın gelecek nesillere de aktarılabilmesi ve içinde pek çok inançla birlikte korunup yaşatılabilmesi için öncelikle yapılması gerekenler şunlardır:

1. Herşeyden önce halkımızın bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Geleneksel hayatımızın bu renkli, kültürel hayatımızın evrelerini yansıtan gelenek-göreneklerimiz, inanç ve pratiklerimizin önemi, korunması gerekliliği anlatılmalı; bu konuda konferanslar verilmeli, sergiler açılmalı hatta afişler bastırılmalıdır. Kamu oyu denilen, toplumun bu en büyük potansiyeline çağın hızlı değişiminin fayda ve güzellikleri yanında kültürümüzün renklerine olan olumsuz tesirleri mutlaka anlatılmalıdır.

2. Bu konuda yerel yönetimlere büyük işler düşmektedir. Kültür müdürlükleri, bu konuda geziler, konferanslar düzenleyip sergiler açmalıdır.

3. Eğitimcilerin de bu konuda yapacakları şeyler olmalıdır. Hangi aşamada olursa olsun, eğitimci kesim bilhassa özel günlerde o gün ve konu ile ilgili çalışmalar, geziler, gösteriler düzenlemeli, hatta fırsat eğitimi gözden kaçırılmamalıdır. Özellikle çalışanların bir görevi de, kültürümüzün manevi unsurlarını korumakta öğrencilere ve çevreye rehber olmak olmalıdır.

4. Sonuncu ve belki de en önemli husus ise, beşeri coğrafyanın kültür turizmi ve uygulamalı şehircilik sahasında çalışanlarıyla işbirliği yapmaktır. Bu yolla soyut kültürel mirasımızın sadece korunması değil, tanıtılması yönünde de önemli adımlar atılacağı, ortadadır.

5. Üniversitelerin ve ilgili diğer kurumların uygulama merkezleri açmalarıyla belirli zamanlarda otomatik olarak yürütülecek sergi ve gösterilerle somut olmayan kültürel mirasımızın yaşatılması mümkün olabilir.

6. Büyük otellerde bayram, tatil vb. özel gün ve durumlarda bu konuda animasyonlar tertip edilebilir.

Gelelim bu hususta alt yapıyı oluşturduktan sonra söz konusu kültürel mirasımızın canlı müzecilik yoluyla nasıl korunacağına... Hemen belirtmeliyiz ki soyut kültürel mirasın müzelenmesinde iki esas vardır:

1. Sergilemek, göstermek,
2. Sürdürmek, devamlılığını sağlamak.

Bunun için yapılacaklar ise şöyle özetlenebilir:

1. Eğitimin, her aşamasında özel ya da değil bazı günler, gelenek-görenek, inanç ve pratiklerin yerinde görülmesi ya da canlandırılması sağlanabilir. Bu amaçla gezi programları ile tertip edilebilir.

2. Üniversitelerin halkbilimi ana bilim dallarınca çeşitli yörelerden gelen öğrencilerin yardımıyla belli bir konu üzerinde canlı gösterimci sergiler açılabilir.

3. İlgili yerel yönetim, birim ve kurumlarla işbirliği yapılarak projeler hazırlanıp yarışmalar düzenlenerek soyut kültürel mirasımız kayda alınabilir ve özellikle turistik amaçlı gezilerde otobüslerde video-bant şeklinde gösterilebilir; bu kayıtlar Web sitesine aktarılabilir.

4. Bu konu ile ilgili kadrolu elemanlar yetiştirilip görevlendirilebilir.

Sadece birkaçını aktardığımız bu yollarla gelenek-görenek ve inanç turizmi de yapılabileceği, Altıncı Beş Yıllık (1990-1994) kalkınma planında "kültür ve doğa kaynaklarını koruma ve değerlendirme"nin ağırlıklı konular olarak ele alındığı unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Turan, Şerafettin Türk Kültür Tarihi, 1990. Ankara: Bilgi Yayınları, Özel Dizi: 24